

УДК 130.2:316.77:341(045)

І. О. Калитенко

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВИ КОМУНІКАЦІЙ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті проводиться зіставлення загального розвитку комунікацій із трансформацією спеціалізованої мови міжнародного права – починаючи від найдавніших часів та завершуючи Новим часом. Стаття присвячена порівнянню еволюційних особливостей загальної комунікації між людьми та змінами специфіки спілкування у галузі міжнародних відносин, що були спричинені ними. На сьогодні ми маємо можливість розглядати міжнародне право на одній з найвищих поки відомих ступенів його розвитку, однак ми вважаємо необхідним висвітлити, як філософський погляд на комунікацію вплинув на міжнародне право як на одну з наймасштабніших сфер людських взаємовідносин.

Ключові слова: комунікація, правова комунікація, міжнародне право, історія міжнародного права, міжнародний договір, письмовий комунікативний акт

Вступ

Поняття «комунікація» має багато значень, проте всі вони, так чи інакше, вказують на те, що комунікація у своїй найвищій формі є явищем соціальним та гуманітарним, явищем, що виникає між людьми (Поляков, 2008). З плином часу будь-яке явище так чи інакше переживає свій розвиток, еволюцію, трансформацію – відбувається і трансформація мови комунікації, що стосується і міжнародного права, а міжнародне право, без сумніву, є явищем соціальним та гуманітарним, оскільки, вочевидь, є продуктом взаємовідносин між людьми, хоча і на одній із наймасштабніших ступенів соціальної взаємодії – міждержавній.

Буттєвий статус мови й мислення визначається у безпосередній мовленнєвій діяльності – усній чи письмовій її формах (Дротянко, 2002: 38). У той же спосіб це «працює» і у сфері міжнародного права – існує певний набір сталої лексики, що застосовується у письмовому розрізі (міжнародні договори, міжнародні конвенції, акти міжнародних організацій), та усному, коли акти взаємодії між державами здійснюються на основі міжнародно-правового звичаю, який виступає в якості доказу загальної практики, що визнається суб'єктами міжнародного права в якості правової норми, або ж на основі загальних принципів права, які розуміються учасниками міждержавних відносин як «основа основ», а тому і не потребують окремого обговорення, оскільки їх можна віднести до «мотивів і цілей, що роблять тексти спрямованими, тобто того, що спонукає суб'єктів звертатися один до одного» (Грицанов, 2003: 497). У нашому випадку під словом «тексти» слід розуміти означені вище договори, конвенції, акти міжнародних організацій і т. д., що відносяться до письмового розрізу комунікації, однак тут ми вже спостерігаємо перетин усної та письмової форм мовленнєвої діяльності, оскільки загальні принципи права (умовно, усна форма – «умовно», тому що, як ми вже означили, вони не мають потреби у прямому усному вираженні) виступають в якості детермінанти створення міжнародних договорів, конвенцій, актів міжнародних організацій і т. д., які відносяться до письмової форми. Отже, мова й мислення, спричинені спеціалізованою комунікацією, у сфері міжнародного права цілком визначені усною та письмовою формами та існують у чітко означених межах міжнародно-правової практики.

Що є правова комунікація? Російський науковець-правознавець А. В. Поляков, розробник кому-

нікативної теорії права, визначає правову комунікацію як правову взаємодію суб'єктів, яка «будується» на основі соціальної інтерпретації правових текстів, що надають їм корелятивні правообов'язки та правомочності, реалізовані в правовій поведінці (Поляков, 2007: 9-10). Правова комунікація, за думкою правознавця, опосередковується правовими текстами. При цьому правовий текст науковець розглядає в якості системи знаків, інтерпретація котрих утворює певний правовий зміст, що спрямований на регулювання поведінки суб'єктів через встановлення їхніх юридичних прав і обов'язків (Архипов, 2016: 21). Конкретизуючи дані тези у контексті міжнародного права, необхідно зазначити, що і у міжнародному праві, тексти, будучи письмовою формою мовленнєвої діяльності, виступають в якості регуляторів поведінки суб'єктів міжнародного права, якими їм призначається діяти відповідно до наданих їм текстів (договорів, конвенцій і т. д.), прав та обов'язків. Проте до вказаної теорії вважаємо необхідним додати, що правова комунікація відбувається і за рахунок загальних принципів міжнародного права, які хоча й дійсно текстуально закріплені в Статуті ООН, у Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. і т. д., однак при укладенні наступних, спеціалізованих, конкретних міжнародних договорів і конвенцій суб'єкти міжнародного права керуються ними як тим, що само собою розуміється, як «фундаментом» у своїй правовій комунікації, оскільки загальні принципи забезпечують початок правового змісту і не потребують додаткового повторення. Отже, виходячи з комунікативної теорії права А. В. Полякова, зазначимо, що правова комунікація і у міждержавних відносинах здійснюється на основі правових текстів, проте фундаментальні принципи міжнародного права, будучи одного разу закріплені, як правило, не потребують подальшого згадування, оскільки «визнані цивілізованими націями» (Статут Міжнародного суду ООН, стаття 38, п. 1) та розуміються як основа основ.

У нашій статті ми дослідимо особливості та специфіку загальних комунікативних тенденцій, що явили себе і у міжнародному праві перш за все у правових текстах – письмових комунікативних актах, адже, у той чи інший спосіб, правова комунікація і у сьогодиншньому міжнародному праві здійснюється перш за все мовою письмових комунікативних актів – міжнародних договорів, міжнародних конвенцій, актів міжнародних організацій.

Мета і завдання

Мета статті – дослідити межі комунікативного розвитку сучасного міжнародного права у письмовій та усній формах, визначити співвідношення загальних комунікативних тенденцій з відповідними етапами становлення міжнародного права. Мета визначає виконання таких завдань: розглянути загальні особливості розвитку проблеми комунікації у філософії та через це визначити узагальнені зміни, що з плином часу відбувалися у міжнародно-правовій практиці у контексті її галузевого спілкування.

Методологія дослідження

У процесі дослідження були використані: соціокультурний підхід – з метою розгляду комунікації у суспільстві як об'єднуючої складової соціального життя в контексті міжнародного права; структурно-функціональний метод – для опису міжнародного права як явища, що поєднує в собі певну кількість комунікативних елементів; порівняльно-історичний метод – для співставлення особливостей розвитку комунікацій у суспільстві з їхньою репрезентацією у міжнародно-правовій практиці та встановлення зв'язку з історичними умовами, за яких вони відбувалися.

Результати

Історія розвитку людства засвідчує, що в усі епохи жодна мова не залишається незмінною. На неї впливають як внутрішні чинники її становлення та функціонування, так і зовнішні, що пов'язані з процесами міграції окремих людей і цілих соціальних груп, війнами й поневоленням одних народів іншими і т. д. (Дротянко, 2002: 51) Зміни мови комунікації у міжнародному праві спричинялися змінами відповідних світових історико-культурних умов, з яких і «походили» міжнародні відносини, які, існуючи в певний період історії, мали свою мовну специфіку, свій комунікаційний порядок. Уявляється необхідним окреслити періодизацію міжнародного права. Відомий правознавець І. І. Лукашук зазначає, що історичні факти демонструють, що міжнародне право як юридичний засіб регулювання міждержавних відносин знаходить визнання в практиці держав лише в кінці Середніх віків. Ця точка зору домінує в світовій літературі, про що свідчать праці низки відомих спеціалістів з міжнародного права, серед яких Р. Ананд, К. Ван Волленховен та А. Нуссбаум. Проте ґрунт, за його словом, для цього складного соціального явища складався протягом попередньої історії, в ході якої відбувалося накопичення досвіду регулювання міждержавних відносин, розвивалися відповідні форми, утворювалися передумови для формування міжнародно-правової свідомості (Лукашук, 2005: 66). З огляду на це, науковець дає наступну періодизацію:

- передісторія міжнародного права (з Давніх віків до кінця Середніх);
- класичне міжнародне право (з кінця Середніх віків до прийняття Статуту Ліги Націй);
- перехід від класичного до сучасного міжнародного права (від прийняття Статуту Ліги Націй до прийняття Статуту ООН);
- сучасне міжнародне право - право Статуту ООН (Лукашук, 2005: 66)

Кожен із зазначених періодів, на нашу думку, і обумовлював специфіку комунікації у міжнародно-правовій практиці. Міжнародні норми, що застосовувалися державами в районах, де зароджувалися давні цивілізації (долина річок Тигру і Євфрату, райони Давнього Китаю і Давньої Індії, Егейського і Середземного морів), спочатку мали релігійний та звичаєво-правовий характер. Ці особливості знайшли відображення в інститутах міжнародного права, що зароджувалися тоді, які охоплювали: закони та звичаї війни; укладення, дію, забезпечення і припинення міжнародних договорів; обмін послами; встановлення правового режиму іноземців; утворення міждержавних союзів.

Практика виробила певні типи договорів: про мир; союзні; про взаємну допомогу; кордони; арбітражі; торгівлю; нейтралітет і т. д. Один із найдавніших договорів, що дійшли до нас, висічений на кам'яному блоці договір про кордони, укладений 3100 р. до н.е. між містами-державами Лагаш і Умма в Південній Месопотамії (у Дворіччі). У договорі передбачалося, що гарантами його виконання виступали боги (Богатирьов, 2016: 24). З цього неважко зазначити, що у найдавніші часи комунікація у міждержавних відносинах обумовлювалась давнім релігійним типом світосприйняття, що був характерний для рабовласницької суспільно-економічної формації. Це підтверджується тим, що один із найвідоміших правових документів того часу, який мав значний вплив на міжнародні зв'язки давньоіндійських держав, «Закони Ману», які представляли собою звід різних постанов щодо політики, способів ведення переговорів, війни, питань давнього міжнародного права, має суто релігійний стиль та напрямок думки. Приведемо для прикладу декілька фрагментів із них: «Хто є нижчим за народженням, з жадібності живе заняттями вищих, того цар, позбавивши майна, нехай негайно вижене» (вірш 96, глава 10, присвячена обов'язкам суспільних станів), або ж: «Від відсутності смиренності загинули багато царів разом із надбанням; завдяки смиренності навіть відлюдники наслідували царства» (вірш 40, глава 7, присвячена обов'язкам царя) (6, Закони Ману). Більше того, остання глава цього документу прямо присвячена опису посмертних покарань за дурні справи. Отже, характер комунікації у давньому міжнародному праві мав суто релігійну спрямованість, що була обумовлена тодішнім суспільно-політичним становищем.

Значний внесок у створення норм міжнародного права зробили давньогрецькі міста-держави (поліси), що виникли в VIII ст. до н.е. У Стародавній Греції з'явилося поняття «громадянин». Поліси підтримували між собою різноманітні зв'язки, які здійснювалися в ранній період грецької історії спеціальними представниками держав-полісів - вісниками, або глашатаями. Згодом відносини між державами стали підтримуватися шляхом направлення посольств. На чолі посольства стояв посол, якому вручалася грамота, що підтверджує його повноваження, вона складалася із зведеного навощених дощечок (диплома). Звідси і походить слово «дипломатія». Вісники та послы користувалися недоторканністю і перебували під заступництвом богів (Богатирьов, 2016: 25). Власне кажучи, у даний період

історії міжнародного права ми можемо спостерігати зародження тих первинних понять, які існують сьогодні і складають термінологічну основу міждержавних (в т.ч. внутрішньодержавних) відносин. Як бачимо, саме той час характерний розширенням подальшим комунікативних зв'язків у особі посольств та послів. Тим не менше, як і в найдавніший період, мова комунікації у давньогрецькому міжнародному праві ще спиралася на релігійні поняття. Проте у працях давньогрецьких філософів і істориків (Аристотель, Геродот, Ксенофонт, Платон, Плутарх та ін.) можна зустріти окремі міркування з деяких питань міжнародного права (Богатирьов, 2016: 26), і в той же час згаданий Платон указує на такі способи передачі інформації, як мова і писемність. Відносини, що виникають між індивідами в процесі спілкування, зображуються ним як «розумні відносини взаємного користування» (Ніколаєва, 2004: 32).

Давньогрецькі вчені і філософи сприяли тому, що риторика зробила величезний внесок у становлення і розвиток комунікативної теорії й практики. Була детально розроблена структура мови, що включає такі елементи, як: вступ, назву і тлумачення назви, розповідь, опис, доказ, спростування, звертання до почуттів, висновок. Античними ораторами були сформульовані правила поведінки з матеріалом, побудови текстів, редагування; відпрацьовані засоби виразності, дієві способи логічної аргументації; стилістичні прийоми, відбулося вдосконалення мови (Гапонова, 2014: 6). З цим ми пов'язуємо і подальший розвиток міжнародного права у Давній Греції, що став можливий завдяки загальному прогресу комунікативної теорії та практики.

Загальновідомим є внесок Стародавнього Риму в розвиток права, і тим більше показово, що ця розвинена правова система не містить і натяку на можливість існування міжнародного права. Міжнародні відносини Риму не знали правових норм. Сама ідея однакових і однаково обов'язкових для держав норм була несумісною із суттю Римської імперії. Вона не виникала і в умах блискучих римських юристів. Регулювати міждержавні відносини могли лише боги, так як тільки вони стоять над державами і можуть бути арбітрами в їхніх суперечках (Лукашук, 2005: 68). Однак саме в римський період історії з'явилася маса понять і виразів, якими оперували тоді, і які нерідко використовуються й сьогодні у міжнародно-правовій практиці. Зокрема, наприклад, такі: *de jure* (юридично), *de facto* (фактично), *jus gentium* (право народів), *dura lex, sed lex* (закон суворий, проте це закон), *pacta sunt servanda* (договори слід виконувати) та маса інших. Крім того, зважаючи на історичний період, не дивно є апеляція Риму знову ж таки до давніх язичницьких релігійних образів і понять.

У Середні віки одна з особливостей міжнародного права в Західній Європі - вплив на нього католицької церкви. Римські папи здійснювали такий вплив, спираючись на канонічне право, в основу якого лягли постанови церковних соборів і папські укази (Богатирьов, 2016: 27). З цього витікає, що розгляд комунікації набуває форми розуміння Бога і слова Бога, зафіксованого в священних текстах (Гапонова, 2014: 6). Тут ми спостерігаємо, що у розвитку нормативного регулювання міжнародних відно-

син західноєвропейських держав зіграла католицька церква. Світогляд Середніх віків був переважно теологічним. Ф. Енгельс писав, що в той час «юриспруденція, природознавство, філософія - весь зміст цих наук приводився у відповідність із вченням церкви». Справа не обмежувалася світоглядом.

Тривалий час головним засобом регулювання міжнародних відносин служило канонічне право, засноване на релігійних догматах. Біблійні тексти застосовувалися як позитивне право. В руках церкви виявилася і юриспруденція, яка згодом довго залишалася під впливом богословів. Юриспруденція використовувалася церквою для закріплення своєї влади над державами (Лукашук, 2005: 68). Неважко дійти висновку, що панівним жанром у риторичній Середньовіччя стає церковне красномовство, засноване на догматизмі і схоластиці (Гапонова, 2014: 7). В Середні віки релігія визначала зміст, основні напрямки та форми діалогу. Священні книги були основою світогляду людини Середньовіччя. Біблія виступала світоглядною основою суспільної свідомості, виховання, комунікаційних та інформаційних процесів. Праці теоретиків (Ісидора Севільського, Юлій Руфіна, Георгій Херовоск і ін.) в основному були пов'язані із систематизацією вже наявних знань, упорядкуванням термінології риторики і організацією тексту (Гапонова, 2014: 7). Середньовіччя характеризувалося цілковитою клерикалізацією усіх сфер життєдіяльності, а тому комунікаційний процес тодішнього міжнародного права протікав у руслі церковних стилів та термінології.

Наступний етап – класичне міжнародне право. Взаємне виснаження католицьких і протестантських держав у ході Тридцятирічної війни (1618-1648 рр.) спонукало правителів укласти Вестфальський мир. Мирний договір закріпив нову систему міжнародних відносин у Західній Європі, систему незалежних національних держав. У цих умовах і виникла ідея використовувати право для обмеження свавілля у взаєминах держав (Лукашук, 2005: 69).

Ідея міжнародного права була сформульована в працях юристів на рубежі XVI-XVII ст. Серед них найбільш відомим був голландський юрист, богослов, дипломат Гуго Гроцій (1583-1654 рр.). У своїй праці «Про право війни і миру» (1625) він уперше детально обґрунтував існування «права, яке визначає відносини між народами або їхніми правителями». У практиці держав йому не вдалося знайти доказів існування такого права, тому його джерела він шукає в природі, в Богові, в моралі. Разом із тим, він допускає, що «відомі права могли виникнути в силу взаємної угоди як між усіма державами, так і між більшістю їх» (Лукашук, 2005: 69).

У науковій літературі того часу провідним жанром став діалог, що багато у чому пояснювалося, по-перше, наслідуванням античних зразків, а по-друге, саме в епоху Відродження широко поширюються публічні наукові дискусії. Для наукових трактатів того часу характерними були жанри публічної лекції або діалогу. Новий жанр, який виникає в той час – вчений лист. Появу вченого листа можна вважати початком формування таких жанрів як наукова доповідь і наукова стаття. Вчені листи, статті, доповіді публікувалися в спеціально створених газетах і

журналах. Різні види комунікації використовуються, переважно, для передачі нових знань і творчості (Гапонова, 2014: 7). Це цілком співвідноситься із загальним розвитком комунікації у міжнародному праві, адже, окрім праці Гуго Гроція, великий внесок у становлення міжнародного права в той час зробив і італійський мислитель, філософ та політичний діяч Нікколо Мак'явеллі зі своєю працею «Державець», адже в епоху Відродження зріс авторитет письмового, а потім і друкованого слова (Гапонова, 2014: 7).

У цей період отримало подальший розвиток право міжнародних договорів. Останні укладались не тільки з питань, пов'язаних із закінченням війни або передачею території, а й тих, що належали до розвитку і зміцнення міжнародних політичних і торгових відносин, династичних зв'язків (Богатирьов, 2016: 28). Розвиток права міжнародних договорів – свідомо закріплення ролі діалогу у міжнародно-правовій практиці, адже саме в той час у мовній комунікації став використовуватися термін «дискурс». Дискурс (discourse (англ.), diskurs (нім.), discours (фр.)) – як термін походить від латинського «discurre» – «обговорення», «переговори», навіть «суперечка» (Гапонова, 2014: 7). А, наприклад, дискурс у Ю. Хабермаса – це дещо більше, ніж вільна бесіда, в якій співрозмовники не турбуються про дотримання правил мовленнєвої комунікації. Дискурс – це діалог, що ведеться за допомогою аргументів, які дозволяють визначити загальнозначиме, нормативне у висловлюваннях (Хабермас, 1992: 18). Отже, загальне поширення значення діалогу ми спостерігаємо і у міжнародному праві.

Прийнято вважати, що XIX століття дало людству цивілізацію і культуру. Елементом цієї цивілізації й культури стало міжнародне право. Найбільш прогресивні погляди на міжнародні відносини і право того часу відомі як ідеї Великої французької революції 1789 р. Основами зовнішньої політики Франції були проголошені загальний мир і принципи справедливості, відмова від будь-якої війни з метою завоювання (Лукашук, 2005: 71).

Досліджуючи суспільну практику своєї епохи, розглядаючи проблематику комунікації такі філософи, як Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Д. Юм, виходили із загальної тези про те, що соціальна реальність загалом є спілкування, взаємодія, взаємозв'язок індивідів (Гапонова, 2014: 8). З таким поглядом на соціальну реальність співвідноситься одна зі значущих теорій того часу – теорія суспільного договору, яка в трактатах відомих мислителів Т. Гоббса, Ж.-Ж. Руссо і Дж. Локка викладена вже детально, зважаючи на те, що її основи описувалися ще давньогрецькими мислителями (Іванський, 2015: 20). Сутність договірної теорії полягає в тому, що держава є результатом суспільного договору про правила спільного проживання (Іванський, 2015: 20). Отже, тут ми знаходимо зв'язок між тодішніми поглядом на комунікацію та популярністю теорії суспільного договору – взаємозв'язок індивідів.

Перша світова війна 1914-1919 рр. і укладений після її закінчення Версальський мирний договір (1919 р.) не тільки змінили політичну карту світу, а й мали істотний вплив на розвиток міжнародного права (Богатирьов, 2016: 36). Все це не могло не ви-

кликати відповідну реакцію. Виникли широкі громадські рухи, які вимагали внести докорінні зміни в механізм управління міжнародними відносинами. Вони зіграли важливу роль у тому, що в 1919 р. держави-переможниці вирішили створити Лігу Націй і прийняли її установчий акт – Статут. Була заснована перша спільна політична організація, покликана забезпечити мир і співробітництво між державами (Лукашук, 2005: 72). Корінні зміни в суспільстві, що мали місце на початку Нового часу, завжди викликають революційні зміни в уявленнях людей, переосмислення та переоцінку ними тих раніше пануючих світоглядних орієнтирів, які вичерпали свої можливості як глибинні програми людської життєдіяльності. У такі епохи соціального розвитку відбувається переоцінка існуючих слів і термінів, які здавалися раніше очевидними й безсумнівними (Дротянко, 2002: 54). А тому прийняття Статуту Ліги Націй явило собою перший крок у становленні тих мовних засад, які сьогодні панують у міжнародно-правовій практиці. Річ у тому, що Новий час загалом знизив значущість усного слова і заклав початок розвитку письмових комунікативних актів всередині різних громадських інститутів, що ми спостерігаємо на прикладі прийняття всезагального установчого акту Ліги Націй – її Статуту. До тієї пори міжнародне право не знало таких широких меж. На порозі Нового часу відбувалася переорієнтація комунікації на масовий спосіб взаємодії (Гапонова, 2014: 10), що, без усілякого сумніву, відобразилося на міжнародних відносинах, які почали набувати все більш широких, світових меж. Подальший розвиток міжнародного права це лише закріпив та остаточно підтвердив, що ми можемо побачити на прикладі укладення наступного міжнародного акту світового масштабу – Статуту Організації Об'єднаних Націй, що прийшла на зміну Лізі Націй. Наведемо невеликий цікавий приклад: однією з характерних особливостей комунікації у сучасному міжнародному праві, розвинутому після Другої світової війни, – намагання уникнути слова «війна» і замінити його словами «збройний конфлікт» як в усній, так і в письмовій формах. На нашу думку, це пов'язано із загальною гуманізацією, в т. ч. і галузевої комунікації.

Статут ООН спирається на попередній досвід регулювання міжнародних відносин. Але головне криється в тому, що його зміст відобразив особливі умови, що склалися напередодні перемоги демократичних сил у Другій світовій війні, віру людей у здатність держав об'єднати зусилля в ім'я перемоги не тільки у війні, а і в боротьбі за мир і благополуччя всіх народів (Лукашук, 2005: 74).

Різні сфери культури в періоди становлення нових соціальних ідей отримують різний резонанс, відповідаючи на зміни у суспільному житті появою певних слів і термінів, які репрезентують нові ціннісні орієнтири (Дротянко, 2002: 54). Що стосується ж міжнародного права, то у політичному плані положення Статуту ООН відображали нове мислення, а у соціальному плані Статут ООН втілював загальнолюдські інтереси і надії на те, що спільними зусиллями держави забезпечать мир і процвітання (Лукашук, 2005: 74).

Сьогоднішнє міжнародне право оперує тією мовою, що утворилася після прийняття Статуту ООН та цілої низки міжнародно-правових документів – договорів, конвенцій, актів міжнародних організацій, і міжнародні відносини зазвичай говорять саме мовою цих документів, оскільки у своїх взаєминах держави спираються на прийняті ними письмові комунікативні акти, а усна ж форма міжнародного спілкування заснована на них, на міжнародних нормативно-правових актах, присвячених усім сферам міжнародно-правової практики.

Обговорення

Можна по-різному проводити періодизацію історії міжнародного права, оскільки, за словом В. В. Богатирьова, «...в історії міжнародного права питання про її періодизацію найбільш суперечливе та складне, тому що немає жодних загальновизнаних критеріїв» (Богатирьов, 2016: 23), однак ми обрали періодизацію, запропоновану авторитетним спеціалістом у галузі міжнародного права І. І. Лукашук, зважаючи на те, що вона лаконічно, проте в той же час змістовно дає провести загальний і одночасно максимально зрозумілий огляд – саме на неї ми спиралися, проводячи зіставлення розвитку комунікацій з еволюцією засобів, що використовувалися у цьому контексті міжнародним правом.

У комунікативній концепції права людина проголошується основою в розумінні права. Право пропонується розглядати як систему правових комунікацій, що поєднують всіх суб'єктів правового організму (Філіппова, 2015: 80). Дійсно, міжнародне право постає взаємодією, заснованою на меті встановити універсальний підхід до всіх сфер міжнародно-правових відносин, в яких відбувається конкретизоване утвердження прийнятих для всіх міжнародно-правових норм, яких суб'єкти міжнародного права зобов'язуються дотримуватися і які стають для них цією універсальною мовою, ядром міжнародного спілкування, зрозумілим для всіх.

Стосовно міжнародного права цілком може бути застосованим судження відомого правознавця В. С. Нерсесянца про те, що право – явище філософське, і його необхідно вивчати філософськи. Розвиваючи цю думку, науковець М. В. Шугуров зазначав: «можна зробити висновок, що право – це частина не тільки соціального, а й духовного буття, важливе місце в якому посідає філософія. Тому немає нічого поганого в тому, що існує об'єктивна залежність права від філософії» (Шугуров, 2010: 19). Не погодитися з цією думкою важко; те ж саме стосується і міжнародного права, яке явилось «підгалуззю» правового духовного буття, в якому впродовж усієї його історії застосовувалися як притаманні загалом людському спілкуванню комунікативні засоби, так і характерні саме міжнародному праву комунікативні акти, в яких із плином часу здійснювалося утвердження універсальної для всіх суб'єктів міжнародного права мови, розвиток якої був, зважаючи на загальну історію людства, історично обумовлений.

Висновки

Підсумовуючи викладене, зазначаємо, що на прикладі загальних змін, що мали місце у сфері міжнародного права, нами прослідковано і комуніка-

тивні тенденції, що були характерними для тієї чи іншої історичної епохи, які безпосередньо вплинули на характер комунікацій всередині міжнародного права. Міжнародне право, як одна зі сфер людського спілкування, явило собою репрезентацію тих комунікативних процесів, що відбувалися з людством упродовж всієї його історії.

Список літератури

1. Архипов С. И. Коммуникативная теория права А. В. Полякова / С. И. Архипов // Российский юридический журнал. – 2016. – № 4. – С. 20-27.
2. Богатырёв В. В. Международное право : учеб. пособие // В. В. Богатырёв; Владимирский гос. ун-т им. А. Г. и Н. Г. Столетовых. – Владимир : Изд-во ВлГУ, 2016. – 276 с.
3. Гапонова Н. А. Понятие коммуникации в философии / Н. А. Гапонова // Вестник Шадринского государственного педагогического университета. – 2014. – № 3. – С. 5-10.
4. Грицанов А. А. Новейший философский словарь: 3-е изд., исправл. – Минск: Книжный Дом, 2003. – 1280 с.
5. Дротянко Л. Г. Філософські проблеми мовознавства / Л. Г. Дротянко // Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Навчальна книга, 2002. – 128 с.
6. Законы Ману [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bharatiya.ru/india/zakonmanu.html>. – Назва з екрану.
7. Иванский В. П. Общественный договор как информационно-квантовый результат конституирования состояний правосознания homo juridicus / В. П. Иванский // Российский юридический журнал. – 2015. – №6. – С. 17-34
8. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть: [учебник] / И. И. Лукашук. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 432 с.
9. Николаева Ж. В. Основы теории коммуникации / Ж. В. Николаева. – Улан-Удэ: ВСГТУ, 2004. – 274 с.
10. Поляков А. В. Коммуникативная концепция права (проблемы генезиса и теоретико-правового обоснования): дис. ... доцент юридического факультета. СПбГУ, Санкт-Петербург, 2007.
11. Поляков А. В. Право и коммуникации [Электронный ресурс] / А. В. Поляков. – Режим доступа : <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1138920>. – Назва з екрану.
12. Статут Международного суда Организации Объединённых Наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/ict/statut.shtml#chap2>. – Назва з екрану.
13. Филиппова С. Ю. Коммуникативная теория права и инструментальный подход: является ли право магией? / С. Ю. Филиппова // Правоведение. – 2015. – №6. – С. 77-90
14. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность / Ю. Хабермас. – М.: Наука, 1992. – С. 7-31
15. Шугуров М. В. К вопросу о содержании понятия «философия международного права» / М. В. Шугуров // Философия права. – 2010. – № 3. – С. 15-20

References

1. Archipov, S. 2016. "Kommunikativnaya teoriya prava" [A. V. Polyakov's communicative theory of law]. *Rossiyskiy uridicheskiy zhurnal*, 4: 20-27.
2. Bogatyrev, V. 2016. *Mezhdunarodnoe pravo: ucheb. posobie* [International Law: Course Book]. Vladimir: Izd-vo VIGU.
3. Gaponova, N. 2014. "Ponyatie kommunikatsii v filosofii" [The Notion of Communication in Philosophy]. *Vestnik Shadrinskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universitet*, 3: 5-10.
4. Gritsanov, A. 2003. *Noveishiy filosofskiy slovar* [The Newest Philosophical Dictionary: 3rd ed., corrected]. Minsk: Knizhnyi Dom.
5. Drotianko, L. 2002. *Filosofski problemy movoznavstva* [Philosophical Problems of Linguistics]. Kiev: Navchalna knyga.
6. Zakonu Manu [Shastra of Manu] [Elektronnyj resurs]. – Rezhy'm dostupa: <http://www.bharatiya.ru/india/zakonmanu.html>. – Nazva z ekranu.
7. Ivanskiy, V. 2015. "Obschestvennyi dogovor kak informacionno-kvantovyi rezultat konstituirovaniya sostoyaniy pravosoznaniya homo juridicus" [Contractual theory as the information-quantum result of constitution of legal awareness conditions of homo juridicus]. *Rossiyskiy uridicheskiy zhurnal*, 6: 17-34.

8. Lukashuk, I. *Mezhdunarodnoe pravo* [International law]. Moscow: Volters Kluver.
9. Nikolaeva, Zh. *Osnovy teorii kommunikatsii* [Basics of communication theory]. Ulan-Ude: VSGTU.
10. Polyakov, A. *Kommunikativnaya konseptsia prava (problemy genezisa iteoretiko-pravovogo obosnovaniya)* [The Communicative Concept of Law (the Problems of Genesis and Theoretical and Legal Justification): dis. ... dotsent uridicheskogo fakulteta. SPbGU, Sankt-Peterburg, 2007.
11. Polyakov, A. *Pravo i kommunikatsii* [Law and Communication]. [Elektronnyj resurs]. – Rezhy'm dostupa : <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1138920>. – Nazva z ekranu.
12. *Statut Mezhdunarodnogo Suda Organizatsii Obiedenennykh Natsii* [Statute of the International Court of Justice of the United Nations Organisation]. [Elektronnyj resurs]. – Rezhy'm dostupa: <http://www.un.org/ru/icj/statut.shtml#chap>. – Nazva z ekranu.
13. Filippova, S. 2015. "Kommunikativnaya teoriya prava i instrumentalnyi podhod: yavliaetsya li pravo magiei?" [Communicative theory of law and an instrumental approach: can law be magic?]. *Pravovedenie*, 6: 77-90
14. Habermas, U. 1992. *Demokratiya. Razum. Nравstvennost* [Democracy. Mind. Moral]. Moscow: Nauka.
15. Shugurov, M. 2010. "K voprosu o soderzhanii poniatii «filosofiya mezhdunarodnogo prava»" [To the Question of the Content of the Concept of "Philosophy of International Law"]. *Filosofiya prava*, 3: 15-20.

И.А. Калитенко

ТРАНСФОРМАЦИЯ ЯЗЫКА КОММУНИКАЦИЙ В КОНТЕКСТЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА

В статье проводится сопоставление общего развития коммуникаций с трансформацией специализированного языка международного права - начиная от древнейших времен и заканчивая Новым временем. Статья посвящена сравнению эволюционных особенностей общей коммуникации между людьми и изменениями специфики общения в области международных отношений, которые были вызваны ими. Сегодня мы имеем возможность рассматривать международное право на одной из самых высоких пока известных ступеней его развития, однако мы считаем необходимым осветить, как философский взгляд на коммуникацию повлиял на международное право как на одну из самых масштабных сфер человеческих взаимоотношений.

Ключевые слова: коммуникация, правовая коммуникация, международное право, история международного права, международный договор, письменный коммуникативный акт.

I. Kalytenko

TRANSFORMATION OF COMMUNICATIONS LANGUAGE IN THE INTERNATIONAL LAW CONTEXT

Introduction. Over time, any phenomenon is in one or another way experiencing its development, evolution, transformation. This is true with a transformation of the language of communication related to international law as a social and humanitarian phenomenon. The article examines the features and specifics of the general communicative tendencies that have manifested themselves in international law, primarily on the basis of legal texts – written communicative acts. This aspect of the study is chosen on the fact that legal communication, and today's international law, in one way or another, are primarily implemented in the language of written communicative acts – international treaties, international conventions, acts of international organizations. **The aim** of the article is to investigate the boundaries of communicative development of contemporary international law in written and oral forms, to determine the correlation of general communicative tendencies with the corresponding stages of the formation of international law. The aim is determined by the following **tasks**: to consider the general peculiarities of development of the problem of communication in philosophy and, therefore, to determine the generalized changes that have occurred over time in international legal practice in the context of its sectoral communication. The **research methodology** consists of socio-cultural, structural-functional and comparative-historical approaches. **Research results.** In international law, there is a certain set of consistent vocabulary that applies in writing (international treaties, international conventions, acts of international organizations) and oral forms, where acts of interaction between states are based on the international legal tradition, which subjects of international law are recognized as a legal norm, or on the basis of general principles of law, which are understood by participants in intergovernmental relations as a "basis of the basis", and therefore do not require a separate discussion. Each of the historical periods of the formation of communication from ancient times to the present left its clear imprint on the nature of relations between states. Today's international law operates in the language that was formed after the adoption of the UN Charter and a large number of international legal instruments – treaties, conventions, acts of international organizations. The international relations usually speak the terminology of the documents mentioned above, since in their relations the states rely on their written communicative acts, and the oral form of international communication is based on it, in international legal acts on all areas of international legal practice. **Discussion.** International law is a "sub-branch" of the legal spiritual being, in which throughout its history used as a characteristic in general for human communication communicative means, and communicative acts that are characterized by international law, in which, over time, the adoption of a universal language for all subjects of international law was carried out, the development of which was, historically, due to the general history of mankind. **Conclusion.** Summarizing all above, we have grounds to state that international law, as one of the spheres of human communication, was a reflection of those communicative processes that have taken place with humanity throughout its history. As the example of the general changes that have taken place in the field of international law, we can also observe communicative tendencies of a particular historical epoch that directly affect the nature of communications within international law.

Keywords: communication, legal communication, international law, history of international law, international treaty, written communicative act.